

โครงการประวัติศาสตร์ เรื่อง เล่าจากปราชญ์ “บุญข้าวสาก ในเชิงพุทธจริยศาสตร์ชุมชน”

คณะผู้จัดทำ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

ครูที่ปรึกษา

นางศรัญญาสตาณิคม

โรงเรียนบ้านไพศาล(ลีลอยอุทิศ)
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทที่ ๑

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

ในสมัยพุทธกาลมีบุตรชายกุกุมพี(คนมั่งมี)คนหนึ่งเมื่อบิดาสิ้นชีวิต มารดาจึงหาหญิงที่มีอายุ และตระกูลเสมอกันมาเป็นภรรยา อยู่ด้วยกันหลายปีแต่ไม่มีบุตรมารดาจึงได้หาหญิงมาให้เป็นภรรยา อีก ต่อมาภรรยาน้อยมีลูกภรรยาหลวงจึงอิจฉาจึงหาทางกำจัดทั้งลูกและภรรยาน้อย ส่วนภรรยาน้อย ก่อนตายก็คิดอาฆาตภรรยาหลวงไว้ ชาติดต่อมาภรรยาน้อยเกิดเป็นแมวส่วนภรรยาหลวงเกิดเป็นไก่ แมวจึงกินไก่และไข่ ชาติดต่อมาฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นเสือ อีกฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นแม่โค เสือไปกินแม่โคและลูกโค พอชาติสุดท้าย ฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นคน อีกฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นยักษ์ณี ยักษ์ณีได้มากินลูกของคนถึงสองครั้ง พอลูกคนที่สามเกิดยักษ์ณีจะตามมากินอีก หญิงที่เป็นคนพร้อมสามีและลูก จึงหนีไปหาพระพุทธเจ้าที่ประทับอยู่ที่ เขตวันมหาวิหาร พระพุทธเจ้าจึงได้เทศนาให้ทั้งสองเลิกจองเวรกัน และโปรดให้ยักษ์ณีไป อยู่ตามปลายนา ยักษ์ณีมีความรู้เกี่ยวกับฝนและน้ำเป็นอย่างดี ชาวบ้านจึงนับถือกันมาก และได้้นำข้าว ปลาอาหารไปส่งอย่างบริบูรณ์ นางยักษ์ณีก็นำอาหารเหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัตแด่พระสงฆ์วันละ แปดที่เป็นประจำ ชาวอีสานถือเป็นประจำเพณีถวายสลากภัต หรือบุญข้าวสลาก ซึ่งทำกันในเดือนสิบ และ มีการเปลี่ยนจากเรียกนางยักษ์ณีว่า “ตาแฮก”ที่มาจากเดือนสิบบุญข้าวสลาก (อีสานร้อยแปด ดอทคอม, ๒๕๖๒)

สวิง บุญเจิม ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุญข้าวสากว่า ฮิตที่ ๑๐ บุญข้าวสาก(ข้าวสราท) เป็นบุญ ถวายข้าวสลากรแด่พระสงฆ์ นิยมทำกันเป็นประจำเพณีในวันเพ็ญเดือนสิบโดยมีวิธีทำ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ทำอาหารหวานคาวใส่ถาดไปทำบุญที่ศาลาการเปรียญ(หอแจก) แล้วเขียน ชื่อลงในบาตรให้ พระสงฆ์สามเณรจับสลากเมื่อจับได้รายชื่อใครคนนั้นก็ไปถวายพระสงฆ์สามเณรรูปนั้น ส่วนที่ ๒ จัด ข้าวผสมอาหารใส่ใบตองเตรียมไว้สำหรับให้แก่ญาติพี่น้องที่ลวงลับ นำไปวางไว้ข้างโบสถ์ ศาลาตาม โคนไม้ในวัด แต่ไม่ไปวางนอกวัดเหมือนข้าวประดับดิน ซึ่งในวันดังกล่าวจะมีการเทศน์นิทานใน วรรณกรรมอีสาน เช่น ท้าวกาฬเกษ ท้าวกำกาดำ ท้าวณกกระจอกน้อย เป็นต้น (สวิง บุญเจิม, ๒๕๓๖)

บุญข้าวสากเป็นบุญประเพณีที่เชื่อมโยงระหว่างคนเป็นกับคนตาย โดยลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ใน ปัจจุบันประกอบพิธีกรรมต่อบรรพบุรุษของตนที่ละโลกนี้ไปแล้ว โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นสื่อกลาง ประเพณีบุญข้าวสากของหมู่บ้านนาเชือก ตำบลนาเชือก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนที่ คล้ายคลึงกับประเพณีของชาวอีสานเหนือทั่วไปดังที่กล่าวมา แต่ที่แปลกแตกต่างไปบ้างก็คือเน้นความ สมัคสมานสามัคคีในบรรดาเครือญาติเป็นพิเศษ ดังจะเห็นว่าในช่วงของการเตรียมก่อนถึงวันเพ็ญ ๑๕

ค่าเดือน ๑๐ ชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารชนิดต่างๆ สำหรับทำบุญ และทำเพื่อแผ่ไปยังญาติพี่น้องและผู้รักใคร่นับถือบ้านใกล้เคียงนับเป็นการสร้างความสนิทสนมกลมเกลียวของบรรดาญาติมิตร นอกเหนือจากการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมานานในฮีตสิบสองคองสิบสี่ ดังกล่าวในบุญประเพณีดังกล่าวนี้ มีรายละเอียดบางประการที่ควรได้รับการแก้ไขให้เป็นแบบอย่างที่ดี คือ การใช้ภาษาบาลีมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่ถือสืบๆ กันมาตามรูปแบบมุขปาฐะซึ่งบางทีก็ผิดเพี้ยนไปจากหลักภาษาที่ถูกต้อง

ด้วยเหตุผลและจุดเริ่มต้นของการเกิดบุญประเพณีนี้ เราจึงเล็งเห็นความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้ประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ความสำคัญหรือเกร็ดความรู้ในบุญประเพณีนี้ก็เริ่มสูญหายไป ซึ่งหากประเพณีบุญข้าวสากไม่มีการสืบต่อหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้ในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีบุญข้าวสากอันดีงามของชาวอีสานการรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นคนรุ่นใหม่เกิดความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่และการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสาน เพื่อให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเลือนหายไปตามกาลเวลารวมทั้งสร้างแรงจูงใจที่นาสนใจให้กับผู้ที่สนใจ จึงได้หยิบยกประเด็นปัญหาหรือสาระสำคัญรวมไปถึงความเป็นมาและหลักการประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสาก ของคนอีสานมาวิเคราะห์ในเชิงพุทธจรรยาศาสตร์เพื่อเกิดเป็นองค์ความรู้ตลอดจนศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสาก ซึ่งชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้ผลดีในด้านใดบ้าง ทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวม คือ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสืบต่อไป (ปรีชา พิณทอง, ๒๕๒๘) เพื่อให้ชุมชนเกิดมีจิตวิญญาณ หมายถึง การมีกิจกรรมร่วมกันและสามารถตั้งจิตสำนึกของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีความผูกพันจนสามารถที่จะพัฒนาจิตใจได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ดังนั้น

เราจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชน มุ่งเน้นศึกษาโดยวิธีการวิเคราะห์หาเหตุผล และใช้โครงสร้างทางพุทธจรรยาศาสตร์มาค้นคว้าตามกรอบประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อนำข้อค้นพบจากการศึกษาไปกำหนดยุทธศาสตร์และโครงการเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์หลักการวิธีการปฏิบัติตามประเพณีบุญข้าวสากเพื่อเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

สมมติฐาน

ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์ แตกต่างกัน

คำถามสำคัญ

๑. ประเพณีบุญข้าวสาก มีความเป็นมาอย่างไร
๒. ประเพณีบุญข้าวสากนี้มีมาตั้งแต่เมื่อไร
๓. ทำไมต้องมีประเพณีบุญข้าวสาก

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้เกิดแก่บุคคลที่กำลังเติบโตใหญ่ ให้ได้ซึมซับจารีตนี้เอาไว้ชั่วลูกชั่วหลาน อีกทั้งยังต้องการสร้างจริยธรรมของสถาบันครอบครัว คือ การปลูกฝังความสัมพันธ์เรื่องการเคารพบรรพบุรุษของตนถือเป็นการสร้างหลักกตัญญูทวดเวทีแก่บุตรหลานของตนพร้อมยังสร้างจริยธรรมของสถาบันสังคมที่กว้างออกไปได้เป็นอย่างดีเรื่องการผูกมิตรสัมพันธ์ไมตรีต่อกันระหว่างคนในสังคม

ขอบเขตการศึกษา

วัดบ้านนาเชือก หมู่ที่ ๑ ตำบลนาเชือก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ระยะเวลาในการศึกษา

เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

คณะผู้จัดทำ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖

ครูที่ปรึกษา

นางศรัญญา สदानิคม

บทที่ ๒ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การเตรียมงานขั้นตอนของพิธีกรรม

๑. พิธีการของชาวบ้าน

ก่อนถึงกำหนดวันทำบุญข้าวสาก คือ ราววันขึ้น ๑๓-๑๔ ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้าน จะเตรียมอาหารชนิดต่าง ๆ มีทั้งข้าว เนื้อ ปลา ข้าวเม่า ข้าวพอง ข้าวตอก ขนม และอาหารคาวหวานอื่น ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ไว้สำหรับทำบุญ สำหรับข้าวเม่า ข้าวพอง และข้าวตอกนั้น จะคลุกเข้ากันโดยใส่น้ำอ้อย น้ำตาล ถั่ว งา มะพร้าว ให้เป็นข้าวสาก (ข้าวกระยาสาร) แต่บางท้องถิ่นไม่นำข้าวเม่า ข้าวพอง และข้าวตอก มาคลุกเข้าด้วยกัน คงแยกไปทำบุญเป็นอย่าง ๆ เมื่อเตรียมสิ่งของทำบุญเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีอยู่ไปส่งญาติพี่น้องและผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งในวันทำบุญเลยก็ได้ สิ่งของเหล่านี้มักแลกเปลี่ยนกัน ไปมา ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ถือว่าเป็นการได้บุญการทำบุญข้าวสาก ของชาวอีสานนั้น กำหนดทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ถือกันว่าเป็นการทำบุญส่งข้าวเปรตนั่นเอง คติความเชื่อนี้เดิมเป็นของลัทธิพราหมณ์ เมื่อถึงเวลาขึ้นเดือน ๑๐ วันเพ็ญ ต่างก็ทำขนมข้าวต้มของคาวหวานไปทำทานแก่พราหมณ์แล้วอุทิศส่วนกุศลแก่เปรตชนที่ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญการที่ล่วงลับไปแล้ว และให้ตนเองมีความสุขความเจริญ เมื่อทางพุทธศาสนาเข้ามากลมกลืน จึงถือว่าการอุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตชนนั้น ต้องทำทานให้แก่พระภิกษุแล้วกรวดน้ำไปให้คติความเชื่อนี้ยังมีความเชื่อต่อไปอีกว่า วันเพ็ญเดือน ๑๐ เป็นวันที่พวกเปรตออกเยี่ยมญาติรวมทั้งเปรตที่ไม่มีญาติก็ตามด้วย จากการสังเวทตามมาเป็นทำบุญให้ทานผ่านพระสงฆ์ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้แก่เปรต ชาวอีสานจึงนิยมทำกันสืบต่อๆ กันมา

ก่อนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ในระยะ ๒-๓ วัน ต่างก็พากันจัดหาตระเตรียมข้าวของจะท ทำบุญข้าวสาก เป็นต้นว่า มะพร้าว พักเขียว พักทอง เผือก มัน กล้วย อ้อย น้ำตาล ปลา กบเขียด กอย(คล้ายหิวมัน) ถั่ว งา หมาก พลุ บุหรี่ ครอบครว้ไต้มีญาติมากและอยู่ต่างบ้านต่างเมืองกันก็ถือโอกาสนำสิ่งของดังกล่าวไปต้อน (ฝาก) กัน หรือ แลกเปลี่ยนกันเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ ย่า ตา ยาย ของตน เมื่อเตรียมข้าวของดังกล่าว

เรียบร้อยแล้ว ก่อนวันงาน ๑ วัน ต่างก็เริ่มข้าวสากกัน บ้างก็ตัดใบตองกล้วยเพื่อห่อข้าวต้ม ข้าวต้มนิยมกันแต่โบราณมีข้าวต้มแตก(เอาข้าวเหนียวหนึ่งให้สุกคลุกเข้ากับ กล้วยสุก หรือ ตาใส่ครกจนเข้ากันดีแล้ว ห่อด้วยใบตองกล้วยแล้วมาต้มให้สุก) นอกจากข้าวต้มแตกแล้วมีข้าวต้มผสมด้วยกอย(หัวกอยมีลักษณะเหมือนหัวมัน) ผสมด้วยเผือก มัน ถั่ว นอกจากนั้นจะมีข้าวต้มโก้น(ข้าวต้มมัดกระบองใส่กล้วยสุกข้างใน) ข้าวต้มนี้ ถือเป็นของหวาน นอกจากนั้นจะมีขนมเทียนยัดไส้หวาน เค็ม นอกจากข้าวต้ม ก็มีผลไม้แต่ทำให้สุกคือหนึ่งก่อนมี ฟักทอง คุกกี้มะพร้าวผสมด้วยน้ำตาลหรือน้ำอ้อยก่อนส่วนของคาวนิยมใช้ปลิงปลา กบ เขียด เนื้อวัว หมู ไก่ ตามแต่จะหาได้ แล้วมีแจ่ว(น้ำพริกสดไม่ผสมน้ำ) ปลาธำสับหรือปลาธำบอง นอกนั้นจะมีบุหรี หมากพลู อันเป็นของขบเคี้ยวพอถึงวันต่างก็จัดทำแต่เช้ามีดี สิ่งที่ทำมี ๒ ประเภท คือ

๑) ห่อข้าวใหญ่ ซึ่งต้องเอาไปถวายพระสงฆ์ เอาใบตองกล้วยห่อข้าวเหนียวหนึ่งสุกแล้ว ใบห่อข้าวจะห่อปลิงปลา กบ เขียดและแจ่วมีขนาดกินอิ่ม ๑ คน

๒) ห่อข้าวน้อย ซึ่งจะนำไปส่งเปรต หรือผีปู้ย่า ตายาย การห่อแบ่งเป็น ๒ ตอนตอนหนึ่งใส่ของคาวรวมกับข้าว มีปลิงปลา โดยมากเป็นอาหารแห้ง แจ่วปลาธำ รวมทั้งของหวานมีข้าวต้ม หนึ่งฟักทอง เผือก อีกส่วนหนึ่งเป็นของขบเคี้ยว มีบุหรี หมากพลูแล้วเย็บติดกัน

๒. พิธีการทางคณะสงฆ์

เมื่อจัดเรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์ทางวัดจะตักลงให้สัตถุญาณ ต่างก็จัดสิ่งของต่างๆ ลงในถาดหรือกระจาดมีห่อข้าวใหญ่ ห่อข้าวน้อย ข้าวต้ม ขนม ต่างออกไปวัด ครั้นไปถึงวัดย่อมจัดรวมกันบนศาลาโรงธรรม ครั้นทุกคนมาพร้อมกันแล้วพระสงฆ์จะนั่งบนอาสนะตามอาวุโสเรียบร้อยแล้ว ทุกคนจะนำเอาห่อข้าวใหญ่ไปจัดไว้ที่ถาดใหญ่หรือสำหรับรวมกันมีทั้งขนม ข้าวต้ม ของหวาน ของคาว กองอยู่หน้าพระสงฆ์จากนั้นก็เริ่มพิธีกรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ รับศีลเสร็จแล้วกล่าวถวายสงฆ์ คือ กล่าวคำถวายข้าวสากหรือสลากภัต เป็นภาษาบาลี ว่า “เอตานิ มะยัง ภันเต สละกาภัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุกัฏฐานะ ภิกขุสังฆัสสะ โอนะชะยามะสาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ สละกาภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิกัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ” (ฉบับที่แก้ไขแล้ว) คาแปล “ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายซึ่งสลากภัตอาหารกับทั้งบริวารทั้งหลาย ซึ่งตั้งไว้ ณ ที่โน้นขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ซึ่งสลากภัตอาหารกับทั้งบริวารเหล่านั้น ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ ฯ (ฉบับแก้ไข มนต์พิธี: พระครูอรุณธรรมรังสี, ๒๕๔๐) คำกล่าวถวายสลากภัตภาษาบาลี ที่มีความบกพร่อง (ที่ยังไม่ได้แก้ไข) เอตานิ

มะนังกันเต สะจาเกรัตตานี สะปะริวารานี อะสุภัญญานนฐะปิตานี ภิกขุสังฆ์สสะ โอนชะยามะ สาธุโน กันเต
อภิกขุสังโฆ เอตานี สะลาเกรัตตานี สะปะริวารานี ปะฏิคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ
(ออนไลน์, ค้นเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

พอกกล่าวจบ พระสงฆ์กล่าว สาธุ กล่าวอุปโลกน์ จากนั้นก็มีการแจกห่อข้าวแก่ภิกษุสามเณร
หลังจากนั้นก็กล่าวคำเวนห่อข้าวน้อย (คำถวายห่อข้าวน้อย)
เพื่อส่งให้แก่ดวงวิญญาณแก่เปรต เมื่อเวนแล้วต่างก็พากัน
นำเอาห่อข้าวน้อยไปวางตามเจดีย์ ต้นไม้ กิ่งไม้ในบริเวณวัด
จากนั้นพระสงฆ์จะอนุโมทนา ต่างก็กรวดน้ำเพื่ออุทิศให้แก่
เปรตชน ครั้นแล้วต่างก็พากันแย่งชิงเอาห่อข้าวที่ตนวางไว้
เพื่อจะนำเอาไปให้ผีหัวไร่ปลายนา ในเรือกสวนไร่นาของตน
กินต่อไป อันเป็นศิริมงคลแก่เรือกสวนไร่นา เป็นเสร็จพิธี
ทำบุญข้าวสากของชาวอีสานสิ่งที่สำคัญของการทำบุญข้าว
สากคือ เพื่ออุทิศส่วนกุศลซึ่งตนนำสิ่งของต่างๆ ไปทานให้
แก่สงฆ์ส่วนหนึ่ง และแจกให้แก่เปรตพวกหนึ่ง เชื่อว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณให้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติที่
ล่วงลับไปแล้ว จะได้ให้ดวงวิญญาณเป็นสุขนวรรตน์ก็จะได้รับคำอวยพรจากดวงวิญญาณอีกด้วยนอกจากนั้น
แล้ว ชาวอีสานยังเอาของหวานของคาว ข้าวต้ม ขนมสิ่งต่างๆ แจกจ่าย(ไปส่ง) ให้แก่ญาติอีกด้วย เป็นการ
เสียสละ สร้างความรักสามัคคี คือ โอกาสเยี่ยมเยียนถามสารทุกข์สุขกันอีกด้วยสรุปการศึกษาประเพณีบุญข้าว
สาก มีประเด็นศึกษา ๔ ประการ คือ ศึกษาความเป็นมาและการกำเนิด ความสำคัญ การเตรียมงานขั้นตอน
พิธีกรรม และการแก้ไขคำถวายสากภัตให้ถูกต้อง โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การ
สังเกตสถานที่จริง ผลการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากระเบียบแบบแผนที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมานานในฮีตสิบ
สองคองสิบสี่ เชื่อบนพื้นฐานที่ว่า การท ทำบุญให้กับบรรพบุรุษที่เป็นวงศ์ญาติญาติตัวเอง และเปรตชนที่ไม่ใช่
ญาติ ตลอดถึงสิ่งที่ปกปักรักษาที่เคารพนับถือ ซึ่งชาวอีสานเรียก(ผีตาแฮก) ที่อาจจะแตกต่างกันบ้างก็คงจะ
เป็น ชื่อประเพณีที่เรียกกันตามภาษาของท้องถิ่น และอาหารที่เป็นพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาค และผู้เขียนได้
เจาะจงศึกษาประเพณีบุญข้าวสากของบ้านคกมาต ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ

แต่มีประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสาก
(ฮีตสิบสองคองสิบสี่)ที่ยาวนานอีกหมู่บ้านหนึ่งพร้อมๆ
กับการตั้งหมู่บ้าน บางหมู่บ้านในละแวกเดียวกันไม่มี
การสืบต่อประเพณีนี้แล้ว ส่วนที่บ้านนคกมาตชาวบ้าน
ทุกคนยึดถือปฏิบัติพร้อมเพรียงกัน และมีการรักษา
ขนบธรรมเนียมและประเพณีของบรรพบุรุษไว้อย่าง
เหนียวแน่นบุญข้าวสากเป็นบุญประเพณีที่เชื่อมโยง
ระหว่างคนเป็นกับคนตาย โดยลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ใน
ปัจจุบันประกอบพิธีกรรมต่อบรรพบุรุษของตนที่ละโลกนี้ไปแล้ว โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นสื่อกลาง สะท้อน
คุณธรรมสำคัญคือความกตัญญู นอกจากนี้ยังสร้างความเป็นพี่น้องของคนในชุมชน ตลอดถึงความศรัทธา
พระพุทธศาสนาเมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ถือกันว่าเป็นการทำบุญส่งข้าวเปรต ชาวบ้านนำขนมข้าวต้ม

ของคาวหวานไปวัดทำทานอุทิศส่วนกุศลแก่เปรตชนที่ล่วงลับไปแล้วในประเด็นนี้ถือเป็นความพิเศษของ ประเพณีบุญข้าวสากของชาวบ้านคมมาตที่มีความแปลกแตกต่างไปจากประเพณีบุญข้าวสากทั่วไปในเขตภาค ภาคอีสาน ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ในระบบเครือญาติที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลสนิทสนมกันอย่าง แน่นแฟ้นได้อย่างชัดเจนสำหรับแนวทางการกล่าวคำถวายที่เป็นภาษาบาลีโดยมุขปาฐะที่สืบๆกันมาบางครั้งมีความ ผิดเพี้ยนกันไป ผู้เขียนเสนอแนวคำบาลีที่ควรจะนำมาใช้ คือ เอตานิ มะยัง ภันเต สะลากะภัตตานิ สะปะริ วารานิ อะสุกัฏฐานะ ภิกขุสังฆัสสะ โอนโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ สะลากะภัตตานิ สะปะริ วารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะทั้งนี้ เพื่อ รวบรวมซึ่งภาษาบาลีให้ถูกต้องตามหลัก ไวยากรณ์และให้เป็นวิทยาทานให้กับคนรุ่นใหม่สืบอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

บทที่ ๒

วิธีการ

การศึกษา บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ชุมชน มีวิธีดำเนินการและใช้วัสดุอุปกรณ์ ดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนการดำเนินการ

- ๑.๑. ตั้งชื่อโครงการที่ต้องการจะทำ
- ๑.๒. ศึกษาขั้นตอน
- ๑.๓. วางแผนการทำงาน
- ๑.๔. แบ่งงานกันไปทำ
- ๑.๕. ลงสถานที่จริง
- ๑.๖. เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์
- ๑.๗. วิเคราะห์ข้อมูลและรวบรวมเป็นรูปเล่ม

๒. วัสดุอุปกรณ์

- ๒.๑. สมุดจดบันทึก
- ๒.๒. ปากกา
- ๒.๓. ดินสอ
- ๒.๔. ยางลบ
- ๒.๕. โทรศัพท์มือถือ

วิธีการศึกษา

ประเด็น ศึกษา	แหล่งข้อมูล	วิธีการ	เครื่องมือใน การเก็บ ข้อมูล	ประเมิน คุณค่า หลักฐาน วิเคราะห์ ข้อมูล	สรุปผล และ นำเสนอ
	(S : Sourcing)	(C: Corroboratation)		(C : Contextualizing)	
๑. ประเพณี บุญข้าวสาก มีความ	ประเภทเอกสาร https://www.trueplookpanya.com/dhamma/content/๖๙๐๓๐	วิเคราะห์ ข้อมูล	แบบ วิเคราะห์ ข้อมูล	นำ ข้อมูลที่ ได้มา	สรุปผล และ นำเสนอ

<p>เป็นมา อย่างไร</p> <p>๒.ประเพณี บุญข้าวสาก นี้มีมาตั้งแต่ เมื่อไร</p> <p>๓.ทำไมต้อง มีประเพณี บุญข้าวสาก</p>	<p>ประเภทบุคคล</p> <p>-คุณตาบัวเรียน วาปีสา (ครูภูมิ ปัญญาไทย รุ่น ที่ ๒)</p> <p>-คุณตาทองอาน ทองดั่ง (ผู้นำพา การประกอบพิธีกรรมต่างๆ)</p> <p>-คุณตาลบ พรหมโชติ (ผู้เฒ่าผู้แก่)</p> <p>-คุณตาเคน ปะกะเต (ผู้เฒ่าผู้แก่)</p>	<p>สัมภาษณ์</p>	<p>แบบ สัมภาษณ์</p>	<p>วิเคราะห์ ห้ตอบ ประเด็น ที่ศึกษา</p>	<p>ใน รูปแบบ โครงงาน</p>
	<p>ประเภทสถานที่</p> <p>-บ้านนาเชือก ตำบลนาเชือก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม</p>	<p>สำรวจ พื้นที่และ รับชม ตัวอย่าง การ ประกอบ พิธีกรรม</p>	<p>แบบสำรวจ อุปกรณ์ บันทึกภาพ</p>		

ใบงาน
แบบสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น

หัวข้อที่ศึกษา : ประเพณีบุญข้าวสาก มีความเป็นมาอย่างไรมีความเป็นมาอย่างไร

ส่วนที่ ๑ รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

๑. ชื่อ.....นายบัวเรียน... นามสกุล.....วาปีสา.....

๒. อายุ.....๓๐.....ปี

๓. อยู่ในชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๑.... รวมเวลา.....๓๐.....ปี

๔. อาชีพ/ บทบาทหน้าที่ที่มีกับชุมชน

ข้าราชการบำนาญ และบทบาทหน้าที่ที่มีในชุมชน คือ พิธีกร , พาชชาวบ้านประกอบพิธีกรรม
ต่างๆ

ส่วนที่ ๒ ประเด็นในการสัมภาษณ์และแนวทางคำถามสำคัญ

ประเด็นในการสัมภาษณ์	แนวทางคำถามสำคัญ
ประเพณีบุญข้าวสาก มีความเป็นมาอย่างไร	-ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสาก
ประเพณีบุญข้าวสากนี้มีมาตั้งแต่เมื่อไร	-ทำไมต้องมีอาหารคาวหวาน และมีมาตั้งแต่เมื่อไร
ทำไมต้องมีประเพณีบุญข้าวสาก	-จุดมุ่งหมายของการทำบุญประเพณีบุญข้าวสากคือ
ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์	ทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ได้กี่ระดับ

ใบงาน

การประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐาน

หัวข้อที่ศึกษา ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์ชุมชนมีความเป็นมาอย่างไรช่วงเวลาการเกิดเรื่องราว (หรือเหตุการณ์ สถานที่ วัตถุ) ยุค/ สมัย ๑๐๐ กว่าปี

หลักฐาน	ช่วงเวลาที่เกิดหลักฐาน	ชนิดของหลักฐาน		วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือ	ข้อมูลที่ได้จากหลักฐาน
		ชั้นต้น	ชั้นรอง		
๑. ชื่อหลักฐาน จากการสัมภาษณ์ ที่มา คุณตาบัวเรียน วาปีสา	๑๐๐กว่าปี	- ผู้ที่รู้เห็น เหตุการณ์	- มีการ เรียบเรียง ภายหลัง	จากคำบอกเล่า ของชาวบ้าน	คำบอกเล่า
๒. ชื่อหลักฐาน จากการสัมภาษณ์ ที่มา คุณตาสุวิทย์ คุณเศรษฐ์	๑๐๐กว่าปี	- ผู้ที่รู้เห็น เหตุการณ์	- มีการ เรียบเรียง ภายหลัง	จากคำบอกเล่า ของชาวบ้าน	คำบอกเล่า
๓. ชื่อหลักฐาน จากการสัมภาษณ์ ที่มา คุณตาลบ พรมโชติ	๑๐๐กว่าปี	- ผู้ที่รู้เห็น เหตุการณ์	- มีการ เรียบเรียง ภายหลัง	จากคำบอกเล่า ของชาวบ้าน	คำบอกเล่า
๔. ชื่อหลักฐาน จากการสัมภาษณ์ ที่มา คุณตาแคน ปะกะเต	๑๐๐กว่าปี	- ผู้ที่รู้เห็น เหตุการณ์	- มีการ เรียบเรียง ภายหลัง	จากคำบอกเล่า ของชาวบ้าน	คำบอกเล่า

ใบงาน
การสรุปข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์

หัวข้อที่ศึกษา ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์ มีความเป็นมาอย่างไร

บรรณานุกรม

ชื่อผู้ नाम-สกุลผู้แต่ง ไม่มี..... ชื่อหนังสือ

.....

จังหวัดที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ , ปี พ.ศ.

ประเด็นคำถาม

คำถามที่ ๑

.....

ข้อมูลที่ได้จากหนังสือ หน้าที่

ข้อมูล ที่ได้คือ

.....

.....

.....

คำถามที่ ๒

.....

ข้อมูลที่ได้จากหนังสือ หน้าที่

ข้อมูล ที่ได้คือ

.....

.....

.....

คำถามที่ ๓

.....

ข้อมูลที่ได้จากหนังสือ หน้าที่

ข้อมูล ที่ได้คือ

.....

.....

.....

ใบงาน
การสรุปข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์

หัวข้อที่ศึกษา ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์ มีความเป็นมาอย่างไร

หลักฐาน	ข้อมูลที่ได้จากหลักฐาน
จากการสัมภาษณ์ คุณตาบัวเรียน วาปี คุณตาบัวเรียน วาปี คุณตาทองอาน ทองด้วง คุณตาลบ พรหมโชติ คุณตาแคน ปะกะเต ชาวบ้านนา เชือก ต.นาเชือก อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม	คุณตาบัวเรียน วาปีสา, คุณตาทองอาน ทองด้วง, คุณตาลบ พรหมโชติ ,คุณตาแคน ปะกะเต ได้ให้ข้อมูลกับเด็กๆว่า ในสมัยก่อนจะเดินทางสัญจรไปมาไม่สะดวกเหมือนทุกวันนี้ จะเดินทางไปไหนต้องใช้วัวเทียมเกวียน หรือไม่ก็เดินเท้าในตำบลหนึ่งๆจะมีรถโดยสารประจำทางแค่ ๑ คัน การเข้าไปในเมืองนานๆถึงจะได้ออกไปและหาซื้อสิ่งของใช้ที่จำเป็นเท่านั้น ชีวิตส่วนใหญ่จะอยู่ที่ท้องไร่ท้องนา ไร่นาจึงเป็นบ้านอีกหลังของชาวบ้าน ความผูกพันของชาวบ้านกับทุ่งนาจึงเป็นวิถีชุมชนที่ต้องพึ่งพาต่อกัน ดังนั้นในทุกๆปีก่อนที่จะมีการลงทำนาชาวบ้านก็จะมีการเลี้ยงผีข้าวสาก ซึ่งก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่เจ้าทาง ที่คอยปกป้องรักษาเรือกสวนไร่นาของชาวบ้าน เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณและนับถือเป็นเหมือนนมโพร้มไทรเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเรื่อยมา การเลี้ยงก็จะมิข้าวปลาอาหารคาวหวานตามธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติมา เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหาร ฝนจะได้ตกต้องตามฤดูกาล ความเชื่อนี้จึงกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน
สรุป	ผีตาแฮก เป็นระบบความเชื่อพื้นฐานของชาวบ้านกุดเม็ก คือ ความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ยังคงคอยเฝ้าดูแล และช่วยเหลือลูกหลานสืบทอดกันมา

ใบงาน
แบบวิเคราะห์ข้อมูล หลักฐานประเภทบุคคล

หลักฐาน (ประเภทบุคคล)	คำถามที่ ๑ บุญข้าวสาก มีความเป็นมาอย่างไร
-คุณบัวเรียน วาปีสา ๓๐ ปี (ผู้ประกอบพิธีกรรม)	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒
-คุณตาทองอาน ทองด้วง ๖๕ ปี (ผู้ประกอบพิธีกรรม)	เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในวันที่จะมีการทำพิธีกรรมต่างๆ
-คุณตาลบ พรหมโชติ ๓๕ ปี (ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน)	เป็นผู้บอกเล่าสืบต่อกันมา
-คุณตาแคน ปะกะเต ๘๑ ปี (ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน)	เป็นผู้บอกเล่าสืบต่อกันมา
สรุป	ความเชื่อของประเพณีบุญข้าวทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ที่ยายหรือเปรต ทุกคนให้ความสำคัญเกี่ยวกับบุญนี้มาก จะพากันทำอย่างกระตือรือร้นรับ เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอส่วนบุญจากงานนี้ เมื่อถึงงานบุญจึงพากันทำอย่างศรัทธาเข้าไปถวายพระสงฆ์-สามเณร และอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตายและเปรต กระทำด้วยศรัทธาบุญกุศลก็จะหนุนให้*มีความสุขจนสู่พระนิพพาน

โรงเรียนบ้านไพศาล(ลีลอยอุทิศ)
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

